

Tarkastusmatka Lapin (T.l.) pitäjän Alakieren kylän
Uuden-Kerttulan talon Vähänpahnanmäelle (Mustaloiton
kalliolle) 27. 9. 1955.

Elokuussa 1955 ilmoitti maanviljelijä Arvo Nakola Lapin (T.l.) pitäjästä Kansallismuseoon, että hän oli aikaisemmin tunnettujen kahden hiidenkiukaan lisäksi omistamansa Uuden-Kerttulan Mustaloiton mäestä keksinyt matalan kiveyksen, jota ei oltu mainittu siinä kirjelmässä, jonka Muinaistieteellinen toimikunta oli hänelle lähettänyt rauhoitusmielessä.

Myös Lapin pitäjän kiinteitä muinaisjäännöksiä inventoinut V. Högman mainitsee kertomuksessaan v:lta 1891 vain kaksi hiidenkiuasta. Ne ovat Mustaloiton molemmat suuret hiidenkiukaat.

Mustaloiton eli Mustanluitoiton kallio tunnetaan paikalla nykyään Vähänpahnanmäkenä. Se sijaitsee Uuden-Kerttulan talosta n. 1 km lounaaseen ja on matala kallioperäinen kukkula. Nakolan mainitsema kivikko on eteläisemmän hiidenkiukaan vieressä, n. 15 m siitä kaakkoon. Se on yksikerroksinen ja nelikulmainen. Sivujen pituuden ollessa noin 12 m. Sen pohjoispäässä on puoliympyrän muotoinen kivetön kohta, jossa on kuoppa ja sen reunoilla tuhkaa ja hiiltä. Mäen kohta on ollut aivan viime aikoihin saakka tiheän metsän peitossa, eikä latomusta siksi ole ennemmin keksitty. Otin hiidenkiukaista ja latomuksesta valokuvat n:o 19.116 - 19.120.

Helsingissä syyskuun 30. päivänä 1955.

Helmer Salmo

Helmer Salmo

Lappi T. l., Alakierri, Uusi-Kerkkula.

†. n:o 19116

Iso hiidenkinas Mustaloiton eli
Vähänpahnanmäellä.

†. n:o 19117

Katuta kiviasettelumahanta
Mustaloiton eli Vähänpahnan-
mäellä 15 m ison vanhan
kaakkoispuolella.

Loppi t.l., Alakieri, Uusi-Kerttula.

†. n:o 19118

Matala hauta Mustaloitonmäellä.

†. n:o 19119

Matala hauta Mustaloitonmäellä.

ppi T. v., Alakierri, Uusi-Kerhula.

F. n:o 19/20

Nyöisin kidenkinas Muste-
iton eli Vähänpalnanmäellä.

R. Kellinen, Munteita Muinaisjäännöksiä Ul.
vilan Kihlakunnassa. Vet. Soc. Bidrag, n. 33.

Lappi.

SUOMEN KANSALLISMUSEO

Top. ark.

Lappalaisten asumista täällä Lapissa siten todistaisi itse pitäjän nimi *Lappi*, ehkä muutamat lapinkielen mukaiset kylän nimetkin, esim. *Kodikсами* ¹⁾ ja *Kuolimaa*. On täällä muitakin outoja nimiä: *Kieri*, *Ruona*, *Rohdais*, taloja; *Narvijärvi*, *Turajärvi* y. m. — Narvijärven rannalla, Kuminanpään metsässä, on täällä muutamia jälkiä, jotka ehkä ovat Lappalaisten asuntojen jäännöksiä. Täällä näkyy pieniä ojan- teiden sijoja, jonkatähden luullaan tässä peltosarkoja olleen; ja kansan puheen mukaan on täällä ennen ollut pappila ja kirkko, mutta kerrotaan, että *kerran ihmiset kaikki kuolivat ja kirkko hävisi*. Täällä ei kuitenkaan tiedetä mitään kristillisyyden aikaista kirkkoa olleen. Mutta mahdollista on, että nuo maassa näkyvät kehykset ovat lappalais-kodan jälkiä. Sillä luuloni on, että Lappalaiset kotaansa rakentaisaan — ainakin useissa paikoissa — loivat ensin multapenkereen eli kehyksen, ikäänkuin me rakennamme kivijalan, ja sen päälle laskivat kotansa aluspuut. Tuo penkere eli kehä esti sade-veden ja lumi-veden kodan laattialle juokse- masta. Tuollaiset jäännökset nyt näyttäivät ikäänkuin siinä olisi peltotilkun tapaisia ollut (sellaisia olen muuallakin tavannut). — Oliko Lappalaisilla täällä ehkä joku jumalansa palvelus-paikka, ja kun Lappalaiset hävisivät, hävisi tuo „kirkkokin“, vai liekö taru „Hirmukuoleman“ muistoja?

Mutta heittäkäämme jo Lappalaisten jäännökset ja kat- sahtakaamme paljoa kau'emmaksi taaksepäin. On täällä liik- kunut *kivikauden* kansaa, sen todistavat muutamat täältä löydetyt kivikalut; on kansaa *varhemman rautakauden* *aikuista*, sen rakentamia kivikumpuja, „hiittenvareja“, tavataan täällä.

¹⁾ Virkamiehet viime-aikoina ovat kirjoittaneet sen *Kodikmaa*, mutta vanhoissa kirjoissa ja kansan kielessä kuuluu se *Kodikсами*. Huomattava on, että näillä seuduilla „d“-kerake lausutaan jotenkin säännöllisesti.

2. Lappi.

Lapin pienemmoinen pitäjä on Rauman pitäjän itäpuo- lella. Maa on jotenkin samallaista kuin Raumalla; kallioita ja kukkuloita kohoilee siellä, täällä. Kirkon kohdalla on metsäinen korkea vuori, Simasalo, jonka mereltä Raumalle tulijat kuuluvat ensimmäisenä näkevän, kun maa rupeaa si- nertämään. Pitäjän halki laskee pieni Lapinjoki, joka myös juoksee parin virstan pituisen Saarnijärven läpitse.

Pakanuuden aika. Monet nimet, joihin lappi-(lap)- sana yhdistyy, arvataan Lappalaisista alkunsa saaneiksi, ja pidetään niitä todisteina siitä, että Lappalaiset ovat ennen niillä tienoilla asuskelleet, missä sellaisia nimiä tavataan.

Raumalta päin matkustaessamme, tulemme ensin Kulanperän kylään; tämän kylän tiluksilla, virsta matkaa kylästä, on suolla *Hiittenkallio*, kalliolla [XII] *hiittenkiuas*; en sitä käynyt katsomassa, mutta sanottiin sen olevan useamman sylen suuruinen. Kuljemme tästä Murtamon kylään, jossa tapaamme taas [XIII] *hiittenkiukaan* Mikkilän *Isonniitun mäessä*; tätä kiuasta on pahasti mullastettu. Mennäänpä tästä pari sataa syltä eteenpäin, Kartanon talon viereen, korkealle *Häilänvuorelle*. Siellä taas tapaamme sileällä kalliolla vierekkäin kolme [XIV—XVI] *hiittenkiuasta*, joista kaksi ovat 12 kyyn. läpimitaten ja 2 kyyn. korkuiset; kolmas 6 kyyn. läpim. ja kyynärän korkuinen. Eivät nämäkään ole aivan koskemattomia. Kallio, jolla ovat, on niin korkea, että siitä on avara näkö-ala yli koko seudun ja siinä on nuorisolla tapana polttaa helavalkeita.

Iso ryhmä hiittenkiukaita on Kivikylän takana Saarnijärven rannalla korkeanlaisilla kallioidella. Kun Huilun talosta mennään noille kallioidella, tavataan ensin, lähellä niitun rantaa [XVII, XVIII] kaksi pienenmoista *kiuasta* vierekkäin. Vähän matkaa näistä on taas kolme vierekkäin; niistä on yksi [XIX] *kiuas* 15 kyyn. läpimitaten, mutta matala, pari, kolme kivikerrosta. Toinen [XX] *kiuas* on pitkänsoukea, 50 kyyn. pitkä, 15 kyyn. leveä, 3 kyyn. korkea; tämän pitkän kummun alla on varmaan monta hautaa. Kolmas [XXI] *kiuas* on 15 kyyn. läpimitaten, 2 kyyn. korkea. Näiden ja järven välillä, 10 sylen matka näistä, on [XII] *kiveystö*, ikäänkuin hajonnutta kiviaitaa neliön muodossa; sen sivut ovat noin 10 kyynärän pituiset; kaksi sivua näkyy aivan selvään, toiset kaksi epäselvemmin. Keskellä on kasa pieniä kiviä. Tämä ollee lappalais-kodan pohja, eikä hiittenkiuas. Noin 16 syltä tuosta eteenpäin on [XXIII] *hiittenkiuas*, pahasti hävitetty; näyttää olleen 10:kunta kyynärää läpimitaten. Puoli-

sataa syltä tästä taas on [XXIV] pieni *kiuas*, 7 kyyn. läpimitaten, tuskin kyynärän korkuinen. Taas 10 sylen päässä on [XXV] *kiuas* 10 kyyn. läpim.; tätäkin on pahasti pidetty. 5 syltä tästä eteenpäin on [XXVI] uljas *kiuas*, 30 kyyn. läpim., 4 à 5 kyyn. korkea. Tämän keskelle on kaivettu syvä kuoppa, ja sen pohjalla selvästi näkyy kiviliuskoista eli laa'oista laadittu 4 kyyn. pituinen 2 kyyn. levyinen *arkku*; sivuissa ja päissä olevat laa'at ovat 2 à 3 korttelin korkuiset; myös päällystä oli ollut laa'oilla peitetty. Huilun talon väki tiesi kertoa, että muutama vuosi sitte oli tätä kiuasta eräs herra kaivattanut, ja että hän tuosta paasiarkusta oli luitakin löytänyt. Lieneekö tutkija jo huomionsa yleisölle ilmaissut. Noin 30 sylen päässä tästä on taas [XXVII] isonmoinen *kiuas*; sitäkin on pohjia myöten kaivettu, mutta ei siinä näy mitään arkkua. Pari sataa syltä tästä eteenpäin tavataan [XXVIII] *hiittenkiuas*, 12 kyyn. läpim. ja 2 kyyn. korkea. Parin kymmenen sylen päässä tästä [XXIX] *kiuas*, edellisen kokoinen; keskellä pieni syväne, nähtävästi arkun tukkuun valahtamisesta syntynyt.

Sata syltä tästä eteenpäin on [XXX] sileällä kalliolla *neliskulmainen kiviroukko*, 33 kyynärää pitkä, 30 kyyn. leveä ja kyynärän paksuinen. Kivet tässä ovat saman kokoiset kuin ne, joista hiittenkiukat ovat kootut. Vaikea on päätää, mikä tarkoitus tuollaisella rakennuksella on ollut. Jos tämä olisi rauenneiden kiviseinän jäännös, niin luonnollisesti olisi syrjillä eli seinän sijalla paksummalla kiviä, mutta tässä on kauttaaltaan yhtä paksulta. Kivikon säännöllisyys, suorat kulmat, suorat sivut ja ylimalkainen tasaisuus näyttää kyllin todistavan, ettei se ole luonnon muodostama, vaan ihmiskätten kokoama. Kansa sanoo tätä kirkonlaattiaksi, ja koko tätä kallioa nimitetään *Kirkonlaattia-kallioksi*. Taru kertoo, että ennen hiidet ja ihmiset rupesivat kilvan Kirkkoa

rakentamaan; ihmiset nykyistä Lapin kirkkoa, hiidet tänne kalliolle. Ihmiset saivat kirkkonsa ennen valmiiksi ja tuosta hiidet suuttuivat niin, että sysäsivät kumoon koko te'elmänsä, ja siitä on tuo „kirkonlaattia“-kivikko syntynyt. Kiukuissaan rupesivat hiidet vielä ihmisten kirkkoa kohden suuria kiviä heittelemään; yksi niistä on vielä pappilan tienhaarassa, toinen Wahalan aitan takana, y. m. Näin taru. Tämän „kirkonlaattian“ ympärillä on vielä viisi hiittenkiuasta; niistä

3. Hiittenkiukaita ja „Kirkonlaattia“ Saarnijärven rannalla Lapissa.

kolme [XXXI—XXXIII] *kiuasta* on 12 kynn. läpimitaten ja 2 kynn. korkeita. Toiset muutaman sylen päässä näistä [XXXIV, XXXV] ovat edellisiä vähä pienempiä kiukaita. — Näillä kallioilla on siis noin $\frac{3}{4}$ virstan matkalla 19 hiittenkiu'asta; arveltiin niitä tässä mäessä enemmänkin olevan, mutt'ei oppaani niille osannut. Kaikissa paikoissa ei ole ollut kiviäkään aivan lähellä, vaan on niitä nähtävästi täytynyt loitommalta kantaa.

Hiisiä ¹⁾ sanotaan asuneen myöskin Kuolimaan kylän

¹⁾ Tämän kihlak. etelä-osassa sanotaan myös hiisiä monikon nimennössä *hiitteet*, osanto *hiitteitä*, ann. *hiitteille* j. n. e.

Wihtilasvuorella taikka vuorella, mutta ne eivät ole jälkeensä jättäneet muita muistoja kun — lehmä. Kerrotaan, että hiisillä oli täällä uljaita sarvittomia lehmä, jotka päivillä kävivät samoilla laitumilla, missä Sukkalan kylän lehmät, ja joita juottivat samasta joesta, mutta öiksi ne aina otettiin vuoreen. Kerran sekaantui hiisien lehmä Sukkalan lehmäin joukkoon ja oli niiden joukossa yön; hiidet eivät enää huolineet siitä, kun se oli „kristikansan“ lehmäin seurassa ollut; lehmä jäi siis talon hyväksi, ja siitä ovat nutulehmät saaneet alkunsa — mailmassa!

Käykäämme nyt katselemaan myöhemmän rautakauden jäännöksiä eli esi-isäimme hautakumpuja. Näitä tapaamme ensiksikin Wahalan kestkievarin kartanon vieressä, Lapinjoen rannalla, korkealla kummulla, jolla on nimenä *Huhdanniskanpönkkiä*. Tässä on kolme kivillä ympäröityä ja kivillä peitettyä kumpua. [XXXVI] Yksi niistä on 15 kynn. läpimitaten, kehänä isommat kivet ja päällä kynnärän korkuudelta pieniä kiviä; [XXXVII] toinen, samoin isommilla kivillä ympäröity, on 15 kynn. läpim., ja peitetty $1\frac{1}{2}$ kynnärän paksuudelta pienillä kivillä; [XXXVIII] kolmas on edellisten laajuinen, mutta siinä on kivipeitto epätasainen. Nämä hautakummut ovat siis hiittenkiuasten muotoisia, koska niissä on korkeampi kivikokous, jota tavallisesti ei ole myöhemmän rautakauden aikaisissa haudoissa. Niissä näet tavallisesti on vaan ympärillä kivikehä ja sen sisus joko aivan kivetön taikka matalalta peitetty pienillä, maanpintaan vajonneilla kivillä, kuten Köönikän mäessä Kokemäellä, Laukossa Wesilahdella, Wanaantaustalla Janakkalassa ¹⁾ y. m. — Ensi silmäyksillä luulisi siis näitäkin hiittenkiukaiksi, mutta emme kuitenkaan voi niitä hiittenkiukaiksi otaksua; sillä näissä on nuo ym-

¹⁾ Katso *Historiall. Arkisto* 1: 61—72.

päröivät kehäkivet paljoa suuremmat kuin sisällä olevat kivet, ja paikoin on kehäkivien ja sisällä olevain kivien välillä kivetön loma; tällaista rakennustapaa en ole missään hiittenkiukaissa tavannut. Ja paitsi näitä on samalla mäellä [XXXIX] kymmenkunta hautakuoppaa, sellaisia kuin useissa myöhemmän rautakauden aikaisissa kalmistoissa tavataan, esim. Kalvomäessä, Äimälässä, Käräjämäessä, Pappilanmäessä y. m. Paitsi näitä todisteita, jutteli Wahalan vanha isäntä, että hän kartanon tilalta on hävittänyt useita tuollaisia „kivivareja“, ja että ainakin yhdessä oli huomattu maan alla, noin kyynärän syvyydellä kiviliuskoista laskettu, kolmen kyynärän pituinen ruumiinarkun tapainen laatikko. Mutta niissä hiittenkiukaissa, joissa tuollaisia arkkuja olen tavannut, eivät ne ole missään maanpintaa syvemmällä; tähän katsoen voipi otaksua, että vanhemmalla rautakaudella tavallisesti ruumis laskettiin maanpinnalle, useimmiten kalliolle, missä vaan sellaisia oli; siinä ruumiin ympärille laa'oista laadittiin kotelo ja sen päälle sitte kerättiin kiviroukkio. Kuten tietty, tavataan usein hiittenkiuasten pohjalla hiiliä ja tuhkaa, — jotka ovat syntyneet joko ruumiin polttamisesta, taikka „peijaisissa“ uhraamisesta, — mutta niitäkään ei liene tavattu syvemmällä maassa ¹⁾. Myöhemmän rautakauden haudoissa taas tavataan kuoppa, muutamissa niissäkin kivistä laadittu arkunmoinen, muutamissa palkeistakin; toisissa kuopissa taas ei tavata muuta kun hiiltä ja tuhkaa. Kun siis tässä on

¹⁾ Senjälkeen kun katsastelin Loimaan kihlakunnan muinaisjäännöksiä, oli Harjavallassa Wiasvuorella perinpohjin hävitetty yksi hiittenkiuas tiilihautarakennukseen. Menin tuota sijaa vielä tarkastelemaan ja huomasin siinä olevan noin 1/2 tuumaa paksulta hiiltä, ikäänkuin palaneita koivunkuoria ja tuhkaa, mutta jos parinkin tuuman syvyydelle kaivoi, tuli heti vastaan valkea, koskematon hietä. Samaa huomasin Kiukaisissa erään kiukaan sijalla.

arkku tavattu maan sisässä, niin voinee täydellä syyllä otaksua, että Waholan vierustalla olevat hautakummut ovat myöhemmän, eikä varhemman rautakauden aikuisia ¹⁾.

Muita hautakumpuja on täällä edellämainitun Wahalan talon ja pappilan välisessä vainiossa. Täällä on juuri Lapinjoen rannalla, veden pinnasta mitaten noin 8 sylen korkeinen mäkitönkkä, noin parin kapanalan suuruinen. Kumulla on [XL] *hautoja ympäröivä kivikehä* 10 kyyn. läpimitaten. Tämän vieressä on vähän vähempi [XLI] *hautakehä*; siinä kivikehä ei ole aivan selvä, näkyy vaan paikka paikoin. Samalla kumulla, kehäin ulkopuolella on useita hautakuoppia (köyhän kansan hautoja?). Pari kymmentä syltää maalle päin tästä rantatöngästä, on taas [XLII] *ympyräinen hautakehä* pienellä mäellä Wahalan riihen päässä. Se on 17 kyyn. läpimitaten ja keskellä kasvaa nyt suuri kuusi. Tässä samassa vainiossa on useita pieniä mäkikunnaita ja melkein kaikilla niillä näkyy hautakuoppia. Pappilan saralla eräs mäkikumpu kutsutaan [XLIII] *Ruotsinmullaksi*; siinä myös näkyy useita hautakuoppia. Tuo nimi johdattaa ajattelemaan, että siihen on Ruotsalaisia „mullattu“, mutta milloin ja miksi? — Varmana voimme pitää, että nuo ensin mainitut, kivikehillä ympäröidyt haudat ovat pakanuuden aikaisia; eiköpä myös viimeainitutkin olle saman aikaisia. Kuitenkin vasta silloin, jos niistä löydetään

¹⁾ Koska suvella 1879 sekä Käräjämäen haudoista, että Kukonmäen hautakummusta Eurassa on löytty varhemman rauta-ajan kaluja, niin on mahdollista että tekijä tässä on päätöksissään erehtynyt. Ylipäänsä ei voi nykyisten tietojen mukaan suomalaisiksi arvata hautaa, joka on kivirauniolla tai multakummulla merkitty. Kuitenkin on huomattava että tekijä käyttää nimitystä „hautakumpu“ milloin puhuesaan yksityisestä hautamerkestä, milloin koko mäestä, jolla hautoja tavataan.

jotakin muinaiskaluja, voidaan niiden ikä tarkemmin rajoittaa.

Vielä kolmannessakin kohden näkyy täällä [XLIV] vanhoja hautoja, *Haudan* talon maalla, puolen virstan päässä talosta, *Hokantahtumin* ¹⁾ vainion syrjässä mäessä. Tässä näkyy joukko hautakuoppia ja paikoittain myöskin niitä piirittävää kivikehää jotenkin laajassa piirissä. Nämä näkyvät epäselvästi, sillä paikan peittää tiheä kuusi- ja katajapensasto.

Maan entisen vetisyyden osoitteena on täällä Ruonan kylän suolta kuokatessa löydetty katiskan liisteitä, veneen kappaleita ja palaneita kantoja syvältä suosta. Samoin on *Haudan* talon *Hakaniitussa* usein niitettäessä viikatteen terään tarttunut katiskan liisteitä.

Kristillisyyden aika. Koko katolisuuden ajan, ja vielä kappaleen uudempaa aikaakin, kuului Lappi Rauman yhteyteen; siitä se eroitettiin 1638 paikoilla, vaikka siellä ennen jo luullaan pari pappia olleen ²⁾. Kirkon vanhin arkisto on palanut pappilassa v. 1818; siinä ovat vanhimmat tiedot seurakunnan oloista hukkaan menneet. — Edellä on kerrottu, miten ihmiset nykyistä Lapin kirkkoa ja hiidet Saarnijärven rannalla kirkkoaan kilvassa rakensivat. Toinen taru kertoo, että kirkko aiottiin rakentaa Sahanummelle, mutta hirret aina öillä menivät siihen, missä kirkko nyt on. Kirkko on puusta rakennettu saman tyyliseksi kuin vanhimmat maamme kivikirkot, jyrkkäkattoiseksi; sen iästä ei ole varmaa tietoa. Siellä olevista vanhoista jäännöksistä mainittakoon: 6 puusta tehtyä pyhain kuvaa, jotka nyt ovat sijoitetut kirkon pors-tuan lautaselle seisomaan. Niistä on Taidehistoriallinen lä-

¹⁾ Mitä kieltä tuo sana on?

²⁾ Kts. *Åbo Stifts Herdaminne*.

hetyskunta kuvannut Marian ja Elisabetin tervehdyksen, sekä Pyhän Annan ¹⁾. Myös on tämän kirkon tinainen kaste-malja kuvattu. — Alttaripöydällä säilytetään 1½ korttelin laajuinen, 1 tuuman paksuinen neliskulmainen silitetty kivi; sen iästä ja merkityksestä ei tiedetä. Saarnastuolilla on tavallinen tiimalasi; saarnastuolin laidoissa maalatuista evan-gelistain kuvia, lehterin laidassa apostelein kuvia. Kirkon pors-tuan seinässä on paperille painettu muistokirjoitus Kaarlo XI:nen kuolemasta (1693) ja Kustaa III:nen puhe, minkä hän piti valtiopäivillä Elok. 21 p. 1772. — Kirkkopihassa on kahdeksankulmainen kivinen aurinkokellon eli säijärin taulu patsaan päässä. Paarihuoneessa säilytetään tavatto-man suuri, 2 sylen korkuinen ja puolentoista levyinen pa-perinen alttaritaulu, jolle vesimaalilla on „viimeinen tuomio“ sangen törkeästi kuvattu. — Tapulissa on kaksi kelloa, joista suurempi on valettu 1815. Pienemmässä on kirjoitus: *LAPPO Kyrko Klocka AF Des Forsambling upkjöbt Da Herr Erik Frideen War Kyrkoherden År 1747. Guten Af G. Meijer Stocholm.* — Toisesta kellosta oli kerran soitettaissa kieli irtautunut ja tappanut soittajan. Mies, jolle silloin soitettiin, oli muka eläessään ennustanut, että hän kuoltuaan miehen tappaa.

Asutustarinoita. Mitä aikaisemmin joku paikka on asutettu, sitä vähemmin siinä tavallisesti kerrotaan asutus-tarinoita, tietysti siitä luonnollisesta syystä, että sellaiset ovat peräti unhottuneet aikain pitkään kuluessa. Vähä tie-detään asutustarinoita Lapissakin. Ainoa sitä lajia minkä kuulin, on seuraava: Mäentaustan kylässä oli vanhuuteen vaan kaksi taloa, joita kutsuttiin: *tuokalainen* ja *täkäläinen*. Näillä taloilla oli runsaasti maata; kun maan jako tuli, lu-

¹⁾ Katso liitettä tämän kertomuksen ohella.

pasivat „tuokalainen“ ja „täkäläinen“ maamittarille hevosen, jos hän pance heille vaan yhden manttalin veron. Mittari teki niin, mutta ei saanutkaan hevosta; sentähden hän suutui ja piirsi kirjaansa Mäentaustan talot useammaksi manttaliksi.

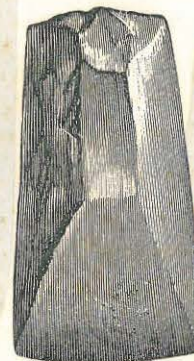
Löytöjä. Ylipäänsä kuulee puhuttavan paljoa useammasta löydetyistä tahi muuten säilyneestä muinaiskalusta, kuin mitä käsiinsä saa. Syynä tähän on joko se, että löydettyinä ollut kalu on taas hukkaantunut; taikka se, että on sellaisia omistajia, jotka eivät tahdo luopua omistamistaan muinais-esineistä, taikka vielä sekin, että joku löydöistä omiansa laskettelee. Kun tässä kertomuksessa löytöjä luettelen, asetan numerojärjestykseen ne kalut, mitkä olen käsiini saanut ja yliopiston historiallis-kansatieteelliseen museoon toimittanut, sekä arvokkaimmat niistäkin, mitkä olen nähnyt, mutta joista omistajat eivät ole luopuneet.

Mainitsen myös niistäkin, joista todenperäistä kertomusta kuulin. — Lapista sain:

1. *Oikokirveen* tahi taltan puolisko, rosopintainen, löydetty *Kodiksamin Utulan* tiluksilta. Luultavasti tämän toinen puoli on rohdoiksi jauhettu, koska tässäkin puolessa näkyy jälkiä, joista on jauhoa korrutettu.

2. *Poikkikirves* 1. taltta, $3\frac{1}{2}$ tuumaa pitkä, leveämmästä päästä $1\frac{1}{8}$ tuum. leveä; löydetty Wahalan kestkievärin vierestä pellosta. Saman talon isäntä oli kivinavetan perustusta kaivaessaan löytänyt silmästä katkenneen *vasarakirveen* puoliskon, mutta se oli hukkaan joutunut. Sama mies oli myöskin pellostaan löytänyt aivan vanhan aikuisen, noin $\frac{1}{2}$ korttelin vetoisen tinapullon; siitä ei hän malttanut luopua, koska luuli sen esi-isänsä omistaneen. Pullossa ei ollut mitään kirjoituksia.

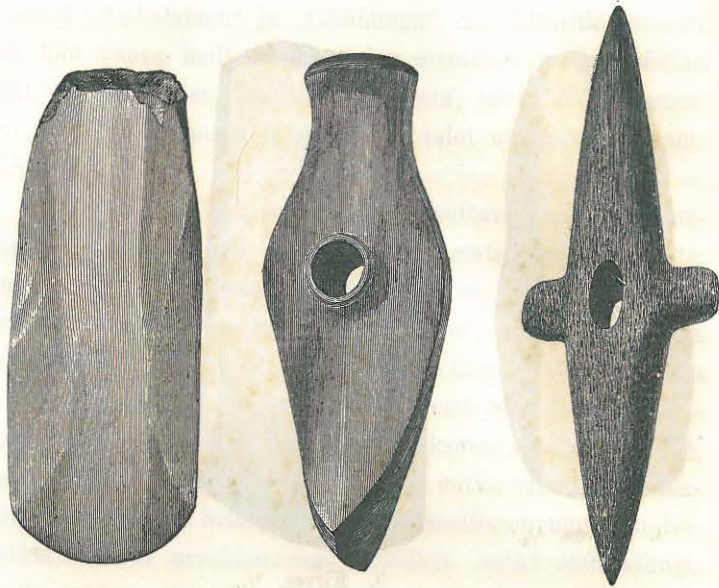
3. *Kourutaltta*, molemmat päät ovat olleet teroitettut.

4. Kirves. $\frac{1}{2}$.5. Kirves. $\frac{2}{3}$.8. Reikä-taltta. $\frac{2}{3}$.6. Kirves. $\frac{1}{3}$.

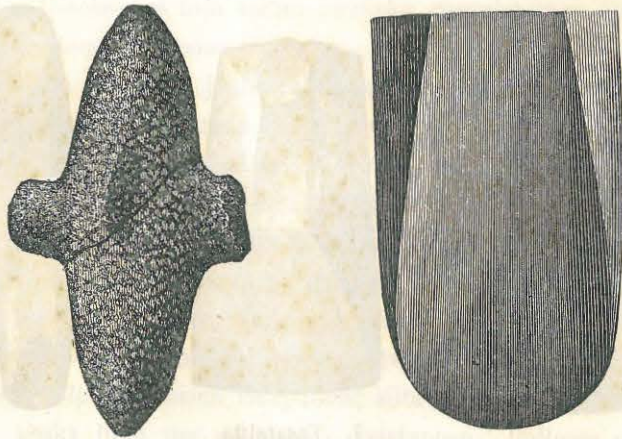
7. Tasataltta.

9. Kaksiteräinen reikä-taltta. $\frac{2}{3}$.

Kivi-ajan aseita.

10. Kirves. $\frac{2}{3}$. 11. Vasarakirves. $\frac{1}{3}$. 12. Kuokka. $\frac{1}{3}$.

13. Puolitekoinen kuokka. $\frac{1}{4}$. 14. Reikäkaltan terä. $\frac{2}{3}$.
Kivi-ajan aseita.

Tämän sain Samuli Impolalta Kullanperässä, mutta löydetty se on Naarijoen kylältä Eurassa.

4. Vasarakirveen (vrt. kuv.) puolisko suurinta lajia, silmästä katkennut; läpimitta reiän kohdalta ristiinsä $3\frac{1}{2}$ tuum., $2\frac{1}{2}$ tuum.; löytöpaikka tuntematon.

5. Rakuunan pistuoli, omituisella laukaisema-koneella: sytytysreiän vieressä on kymmenen pennin rahan kokoinen hammaslaitainen teräspyörä, jonka napaan kiinnitetty joutsipanee pyörähtämään, ja liikhtaessaan iskee pyörä kipinöitä piistä, mikä on pihdissä pyörän vieressä; joutsipaneet vedetään jännitykseen erityisellä kammilla (veivillä), joka pistetään pyörän navan toiseen päähän, mutta laukaistessa siitä pois otetaan ja väli-ajat rippuu nauhassa liipasimen kaarella¹⁾. Tämä ase on löydetty Ala-Haudan talon vainiolta kiven halkeimesta; vainiota sanotaan „trakuunatorpan maaksi“.

¹⁾ Puu, mikä tässä koneessa nyt on, on siihen jälestäpäin sovitettu. — Yliopiston museossa on tätä ennen tallella kirkkoherra H. Sundberg'in antama vasarakirves, löyty Saarijärvestä Lapinjoen suusta.

Liita
kirj.
Tohtori Elias Aspelin.

Lapin kirkko.

Lapin pitäjään kirkko on v:na 1760 puusta rakennettu
samaan tapaan kun vanhat jyökkäkattoiset kivikirkkomme.

Tapuli seisoo idässä kirkosta nähden, kalliopohjalla kirkkomuurin ulkopuolella.

Saarnastuoli on koristuksista päättäen 1600-luvulta; mutta kehoaa työtä. Sen seinille on maalattu apostolein kuvia; samallaisia on myös läntisellä lehterillä.

Läntisessä etuhuoneessa on vielä muutamia puusta leikatuita pyhain kuvia seurakunnan vanhasta kirkosta:

Maria tervehtää Elisabetia, ryhmäesitys. Pyhät naiset pitävät toisiaan käsistä. Marialla ei ole päähinettä, kiharat valuvat vapaasti seljälle; Elisabetin tukka peitetty valkoiseen huntuun, joka lankee alas vasemmalle olkapäälle ja sitten kiertyy kaulan ympäri. Molemmissa kuvissa on raskaana olevien tavalla esitetty; molemmilla on vatsan kohdalla neliömittainen syvennys, jossa nähtävästi joku symboli on ollut kiinnitettynä (jotain sentapaista en ole ennen nähnyt). Vaatteiden laskokset ovat pehmeät ja somat. Kuvat ovat yleensä paraimpia mitä kirkoissamme nähdään ja harvinaiset senkin vuoksi, että tämä ryhmäesitys ei näy olleen missään pyhain kaapissa, vaan itsenäinen. Ne ovat epäilemättä saksalaista työalaa 1400-luvun loppupuolelta.

Santta Anna, seisovassa asennossa. Maria istuu lapsi sylissä äidin olkapäällä (!). Kuva näyttää olevan samalta leikkaajalta kun edelliset.

Pietä (Maria Jesuksen ruumis sylissä). Jesuksen ruumis on huonosti leikattu; äidin kuva parempi, vaikka ilman tunteen osoitusta. Kuva on eheä; mutta kaappi, joka sitä on ympäröinyt, on vaillinainen.

Miespuolinen pyhimys, seisova, suljettu kirja kädessä; oikea käsi poissa.

Miespuolinen pyhimys, istuva; oikea käsi poissa, samoin kuin eduskuva vasemmasta. Tämä ja edellinen kuva vähäarvoista työtä.

Kirkon muista koristuksista ja kaluista mainitsen seuraavat:

Seinillä riippuu kolme maalausta, jotka kaikki ovat kokonaan vailta taiteellista arvoa — nimittäin: *Viimeinen Tuomio*, *Pyhä Ehtoollinen* (1600—1700-luvuilta) ja *Kristus raastuvassa* (paperille maalannut B. K. Lekander 1858; siinä on Kristuksen tuomarit ja alla jokaisen lausunto, suomeksi käännetty eräästä Rauman kirkon taulusta).

Kalkkipeite punasesta, vaaleentuneesta silkkikankaasta; reunukset ja kulmien ripsut ovat keltaista silkkiä. Siihen on ommeltu seuraava kirjoitus:

B L S

M G D

A N N O

1649.

Kastemalja tinasta, kaunis muodoltaan; se on merkitty: *Margreta Grelsdotter 1660.*

Malminen kynttiläkruunu. Sen päälle on piirretty:

Tämä kynttilä Cruunu on Lapin kirkkoon ostettu oman Seurakunnan yhteisellä hyvän tahtosilla lahjoituksilla, yhtä vuotta jälkeen uuden Kircon rakennuksen 1761. Cosca on ollut Kirko Herra Herr Mag:r Carl Polwian-der, Cappalainen Herr Johan Hoeckert. Kirckoverdi Johan Martin Poica Iänsi.

Tapulissa on kaksi kelloa.

Isomman kellon kirjoitus:

År 1815 är denna Lappo Församlings kyrkoklocka omgjuten i Stockholm af Gerhard Horner. Då voro i församlingen Kyrkoherde Carl Sam. Wallenström, kapellan Benjam Lilljestränd, kyrkovärd Jacob Luckavisto och klockare Nathan Ceder.

Pienemmän kellon kirjoitus:

Lappo kyrkoklocka af des Församling uppköpt då Eric Fridén var kyrkoherde År 1747. Guten af C. Meyer i Stockholm.

Tarkastusraportti laajin (VII) on laajin Alakierren kytän
Uuden-Kerttulan talon Vähänjokineuvonmäelle / Mustalaton
kalliolle) 27. 9. 1955.

Elok. 1955 ilmoitti om. Arvo Nikolai Laajin (VII) pitäjältä
K.M.:on, että hän oli aikaisemmin tunnutt. kirkon
höidenkiukaan lisäksi omistamansa Uuden-Kerttulan Mustalaton
mäestän kerkinnyt matalan kivetyksen, jota ei ollut
mainittu kukaan kirjelmässä, josta Alak. kirk. toimist. oli
hänelle lähettänyt neuvotusmielessä.

Myyri Laajin pitäjän kirkon muinaisj. t inventoimat
V. Högnan mainitsevat kirkon. v. lta 1891 vain kaksi
höidenkiukaan. Ne ovat Mustalaton molemmat suuret
höidenkiukaan.

Mustalaton eli Mustankuiton kallio tunnetaan paikalla
nykyään Vähänjokineuvonmäkenä. Se sijaitsee Uuden-Kerttulan
talosta n. 1 km → SW ja on matala kallioeräma
kukkulalla. Nikolain mainitsema kirkko on eteläisimmän
höidenkiukaan vieressä, n. 15 m etä. → SE. Se on
yhtäkerranlainen ja 4-kulmu, sivujen pituuden ollessa
n. 12 m. Sen pohj. pinnassa on puolipallonmuot.
kivien kirkko, jossa on kuoppa ja sen reunalla tukkaa
ja höytiä. Näiden kirkko on ollut aivan viime aikojen
saakka kirkon metsän peitossa, eikä kukaan sitä
ole ennen maininnut. Olin höidenkiukaan ja lajinnusta
valokuvat no 19116-19120.

(30. 9. 1955.)